

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 26 oktober 2017

Mål nr

Ö 1041-17

KLAGANDE

KN

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om skuldsanering

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 2017-02-16 i mål ÖÄ 1383-16

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att 2016 års skuldsaneringslag är tillämplig vid prövning av ett överklagat beslut om skuldsanering som meddelats före – men som prövas efter – den 1 november 2016.

Med ändring av hovrättens beslut meddelar Högsta domstolen tillstånd till målets prövning i hovrätten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

KN har yrkat att Högsta domstolen meddelar tillstånd till målets prövning i hovrätten.

SKÄL

Frågan i målet

1. Målet gäller övergångsbestämmelserna till skuldsaneringslagen (2016:675). Frågan är hur dessa ska tillämpas vid prövning av ett överklagat beslut om skuldsanering där beslutet inte hade fått laga kraft vid ikraftträdandet av lagen.

Bakgrund

2. Kronofogdemyndigheten beslutade den 27 oktober 2016 om skuldsanering för KN med tillämpning av bestämmelserna i 2006 års skuldsaneringslag (2006:548).

3. KN överklagade och yrkade vid tingsrätten att beslutet skulle undanröjas och ärendet återförvisas till Kronofogdemyndigheten. Som grund för yrkandet anförde han att Kronofogdemyndigheten borde ha tillämpat 2016 års skuldsaneringslag, eftersom det i punkt 4 i övergångsbestämmelserna anges att den äldre lagen gäller för beslut om skuldsanering som har fått laga kraft före ikraftträdandet av den nya lagen. Kronofogdemyndighetens beslut skulle få laga kraft först efter ikraftträdandet den 1 november 2016.

4. Tingsrätten avslog överklagandet och anförde att den äldre skuldsaneringslagen ska tillämpas när beslut fattas före ikraftträdande av 2016 års lag och att det enbart blir aktuellt att tillämpa övergångsbestämmelserna då det finns grund för att ändra beslutet om skuldsanering.

5. KN överklagade tingsrättens beslut. Hovrätten har inte meddelat prövningstillstånd.

6. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd här och med stöd

av 54 kap. 12 a § rättegångsbalken beslutat att pröva frågan om vilka bestämmelser som ska tillämpas i ett ärende om skuldsanering där beslutet om skuldsanering inte hade fått laga kraft vid ikraftträdandet av skuldsaneringslagen (2016:675).

Rättslig reglering

7. Den 1 november 2016, dvs. några dagar efter Kronofogdemyndighetens beslut i ärendet, trädde 2016 års skuldsaneringslag i kraft (se punkt 1 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen). Genom lagen upphävdes 2006 års skuldsaneringslag.

8. Den nya lagen är i flera hänseenden mer förmånlig för gäldenären, bl.a. genom att gäldenären under betalningsplanens löptid har två betalningsfria månader per år och att gäldenärens månadsvisa betalningar sker till Kronofogdemyndigheten (som fungerar som betalningsförmedlare).

9. Utgångspunkten är att 2016 års skuldsaneringslag ska tillämpas från ikraftträdandet (jfr punkterna 1 och 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna). I övergångsbestämmelserna finns emellertid vissa undantag upptagna (punkterna 3–5).

10. Punkt 3 innebär att vissa bestämmelser i 2016 års skuldsaneringslag inte ska tillämpas i ärenden där ett beslut om att inleda skuldsanering har meddelats före ikraftträdandet. I punkt 4 anges att äldre bestämmelser gäller för beslut om skuldsanering som har fått laga kraft före ikraftträdandet, om inte annat framgår av punkt 5. Enligt punkt 5 får, om ett beslut som avses i punkt 4 ändras efter omprövning, bestämmas att gäldenärens betalningar fortsättningsvis ska ske till Kronofogdemyndigheten, dvs. att gäldenären får utnyttja den ovan nämnda betalningsförmedlingen.

Äldre lag är tillämplig vid ett beslut om skuldsanering som fattas före ikraftträdandet av 2016 års lag

11. KNs överklagande måste förstås så att han menar att den nya lagen borde ha tillämpats av Kronofogdemyndigheten redan på den grunden att beslutet inte skulle kunna få laga kraft förrän efter den 1 november 2016 (jfr punkt 4 i övergångsbestämmelserna till 2016 års skuldsaneringslag).

12. Det är dock inte möjligt att tillämpa en lag innan den har trätt i kraft. Kronofogdemyndigheten har följaktligen på ett riktigt sätt beslutat om skuldsanering för KN enligt 2006 års lag. Det fanns därför inte skäl för tingsrätten att undanröja beslutet på den grunden att Kronofogdemyndigheten hade tillämpat fel lag. Frågan är emellertid om 2016 års lag var tillämplig vid prövningen i tingsrätten.

2016 års lag är tillämplig vid prövning av ett överklagat beslut om skuldsanering som meddelats före – men som prövas efter – den 1 november 2016

13. Som har framgått av det föregående ska 2016 års skuldsaneringslag som utgångspunkt tillämpas från och med den 1 november 2016. Undantag från denna regel gäller visserligen dels för vissa bestämmelser, dels för beslut som fått laga kraft före ikraftträdandet (se p. 10). Dessa undantag aktualiseras emellertid inte när det gäller den frågan som nu bedöms. Det finns således inte något föreskrivet i övergångsbestämmelserna som medför annat än att 2016 års lag var tillämplig vid tingsrättens beslut. Vissa skäl talar dock emot att ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska tillämpas enligt sin ordalydelse.

14. Ett mål eller ärende kan vara knutet till en viss händelse i det förflutna, t.ex. en skadegörande handling eller en rättshandling. En övergångsreglering som inte innebär något annat än att den nya regleringen träder i kraft och den

äldre regleringen upphävs ett visst datum innebär då att händelsen bedöms enligt den reglering som gäller vid avgörandetillfället. Ofta föreskrivs emellertid att de äldre bestämmelserna ska tillämpas i fall där den relevanta händelsen har inträffat före lagens ikraftträdande. Detta är t.ex. huvudregeln vid införande av ny civilrättslig lagstiftning, se exempelvis övergångsbestämmelserna till köplagen (1990:931) sista stycket (det finns dock undantag; jfr nedan i p. 19).

15. I förevarande fall är ärendet inte på detta sätt knutet till en viss händelse i det förflutna, utan ikraftträdandetidpunkten är i stället kopplad till förfarandet och beslutstillfället. Också i fall av denna typ leder frånvaron av särskilda övergångsbestämmelser till att ärendet ska behandlas enligt den lag som gäller vid beslutstillfället. En sådan ordning kan, när det gäller materiella regler, många gånger och åtminstone från vissa utgångspunkter framstå som mindre lämplig.

16. Allmänt sett, och i den utsträckning det nya regelverket innebär förändringar, leder en sådan ordning till att den prövning av saken som görs i olika instanser under en övergångstid kan komma att bygga på två skilda regelverk. Prövningen i högre instanser kan då inte – på det sätt som normalt är fallet – innebära en egentlig överprövning av det ursprungliga beslutet.

17. En sådan ordning kan vara avsedd och bygga på tanken att det är viktigt att den nya regleringen ges genomslag vid alla prövningar som sker efter ikraftträdandet, oberoende av om dessa sker efter överklagande eller i första instans. Så förhåller det sig t.ex. när ny och lindrigare strafflagstiftning ska tillämpas. I det fallet är ett uttalat syfte att en ny och lindrigare reglering ska få genomslag så länge en brottmålsdom inte har fått laga kraft. Ofta finns det emellertid skäl för att ett visst mål eller ärende ska bedömas enligt ett och samma regelverk genom instansordningen. Exempelvis väcker det förhållandet att en hovrätt ska tillämpa ett annat regelverk än tingsrätten frågan om det ska föranleda att hovrätten ska meddela s.k. ändringsdispens trots att tingsrättens avgörande är riktigt.

18. Intresset av att ett visst mål eller ärende bedöms enligt ett och samma regelverk genom instansordningen gör sig särskilt starkt gällande i fall där det, med hänsyn till de ändringar som sker i lagstiftningen och till ärendets karaktär, inte framstår som lämpligt att den instans som hanterar överklagandet självständigt justerar det ursprungliga beslutet. I annat fall kan det ofta förutses att ett i och för sig helt korrekt beslut av den första instansen, efter överklagande kommer att undanröjas och återförvisas för förnyad handläggning enbart på den grunden att den nya lagstiftningen trätt i kraft vid den tidpunkt då överklagandet prövas. Det kan då, under en övergångsperiod, framstå som mindre meningsfullt att fatta beslut enligt den äldre lagstiftningen.

19. Konsekvenserna av att tillämpa 2016 års lag även när en underinstans på ett korrekt sätt fattat beslut enligt 2006 års lag är emellertid övergående. Skuldsaneringsärenden är heller inte ärenden av sådant slag att det föranleder några egentliga betänkligheter att rubba de förutsättningar som legat till grund för att ärendet inletts (jfr prop. 1994/95:17 s. 84). Av förarbetena till 2016 års skuldsaneringslag framgår vidare att lagstiftaren, med vissa undantag, har ansett att det är lämpligt att de nya reglerna ska kunna tillämpas också i pågående ärenden (se prop. 2015/16:125 s. 190 f.).

20. Sammantaget kan de skäl som talar emot att tillämpa ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna enligt deras ordalydelse inte anses ha sådan tyngd att det finns skäl att avvika från den (jfr t.ex. NJA 2001 s. 409; jfr också Torgny Håstad, Rättstillämpning i strid mot lag, i Vänbok till Axel Adlercreutz, 2007).

Bedömningen i detta fall

21. KNs överklagande till tingsrätten grundade sig i att han ansåg att Kronofogdemyndigheten hade tillämpat fel lag. Som framgått ovan kan så inte anses vara fallet. Av vad Högsta domstolen nu har uttalat följer emellertid att,

som ärendet förelåg, tingsrätten hade att pröva hans överklagande med tillämpning av 2016 års skuldsaneringslag med de fördelar för gäldenären som den lagen medför (se p. 8 ovan).

22. Det anförda medför att det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till. Det finns därför skäl att meddela tillstånd till målets prövning i hovrätten.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ella Nyström,
Ingemar Persson (referent), Petter Asp och Malin Bonthron
Föredragande justitiesekreterare: Maria Ulfsdotter Klang